Slachtoffervoorzieningen in de Rechtspraak

Stand van zaken oktober 2019

RAAD VOOR DE RECHTSPRAAK

Inhoudsopgave

Inleiding 2
1. Bevorder meer uniformiteit in basisvoorzieningen en werkwijzen 3
2. Voorzie in betere informatie over beschikbare voorzieningen 4
3. Onderzoek of herziening van de Modelregeling geboden is 4
4. Voorzie in periodieke evaluatie 5
5. Onderzoek of differentiatie mogelijk is 7
6. Knelpunten 7
7. Conclusie 8
Bijlage 1: Overzicht van slachtoffervoorzieningen in de gerechten (oktober 2019) 10
Bijlage 2: Overzicht van geconsulteerde contactpersonen 12

Inleiding

In opdracht van de Raad voor de rechtspraak (hierna: de Rvdr) is in 2018 onderzoek gedaan naar slachtoffervoorzieningen in de gerechten. Alle rechtbanken en gerechtshoven zijn door een onderzoeksteam bezocht met als doel het in kaart brengen van de concrete maatregelen die de rechtbanken en gerechtshoven mede in het licht van de 'Modelregeling inzake een passende verblijfsomgeving slachtoffers' hebben genomen om een zorgvuldige en respectvolle bejegening van slachtoffers te bevorderen en te borgen. De resultaten van het onderzoek zijn verwerkt in het rapport 'Slachtoffervoorzieningen in de Rechtspraak'.

Uit het onderzoek volgt dat de correcte en invoelende bejegening van slachtoffers de gewenste prioriteit heeft binnen de Rechtspraak. Er zijn belangrijke stappen gezet. In elk gerechtsgebouw zijn voorzieningen voor slachtoffers aanwezig, zoals een aparte ruimte waar zij kunnen wachten voor of tijdens een rechtszaak. In risicovolle zaken is er intensieve begeleiding van het slachtoffer en worden er waar nodig ook buiten het gerechtsgebouw beschermingsmaatregelen getroffen. Bijvoorbeeld door het slachtoffer van en naar een parkeerplaats te begeleiden.

Het onderzoek laat zien dat het van groot belang is om al in een zo vroeg mogelijk stadium op de hoogte te zijn van specifieke wensen van slachtoffers. Die kennis stelt het gerecht in staat om voorbereidingen te treffen en maatwerk te leveren. Werkwijzen die hiermee samenhangen verschillen per gerecht. Dat geldt ook voor de mate van pro-activiteit van slachtoffers. Daardoor is niet steeds geborgd dat enerzijds het slachtoffer steeds op de hoogte is van beschikbare voorzieningen en anderzijds het gerecht tijdig is geïnformeerd over de behoefte aan het gebruik daarvan.

Verdere verbeteringen zijn mogelijk. In het onderzoeksrapport zijn daartoe verschillende aanbevelingen gedaan. Zij laten zich als volgt samenvatten:

1. bevorder meer uniformiteit in basisvoorzieningen en werkwijzen;
2. voorzie in betere informatie over beschikbare voorzieningen;
3. onderzoek of herziening van de Modelregeling geboden is;
4. voorzie in periodieke evaluatie;
5. onderzoek of differentiatie mogelijk is.

De Rvdr heeft het rapport onder de aandacht gebracht van de gerechtsbesturen met het verzoek om waar nodig in overleg met elkaar en met het openbaar ministerie te komen tot verdere verbeteringen in de opvang en begeleiding van slachtoffers. De gerechtsbesturen hebben zich daartoe in oktober 2018 bereid verklaard. Het rapport is hierna door de Rvdr aan de minister voor Rechtsbescherming aangeboden. De Rvdr heeft in zijn aanbiedingsbrief aan de minister toegezegd hem in het najaar van 2019 te zullen informeren over de voortgang. De minister heeft de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.

Ten behoeve van een voortgangsrapportage heeft de Rvdr aan de gerechten gevraagd vóór 1 oktober 2019:

1. een checklist in te vullen;
2. per aanbeveling te beschrijven welke verbeteringen er binnen het gerecht (of gezamenlijk met andere gerechten) zijn doorgevoerd, en
3. wanneer de huidige kaders bepaalde verbeteringen niet toelaten, aan te geven wat daarvoor nodig is.

De uitkomsten van deze evaluatie zijn verwerkt in dit rapport. Hierna worden de verschillende aanbevelingen per hoofdstuk (1 t/m 5) behandeld. Daarna komen eventuele door het gerecht benoemde knelpunten aan bod (hoofdstuk 6). Een actueel overzicht van slachtoffervoorzieningen per gerecht is als bijlage 1 opgenomen.[1]

Raad voor de rechtspraak
oktober 2019

[1] Dit overzicht vormt een update van de checklist van het rapport uit 2018 (p. 171-174).

1. Bevorder meer uniformiteit in basisvoorzieningen en werkwijzen

Uit het onderzoek dat in 2018 is uitgevoerd volgt dat elk gerecht over werkwijzen en voorzieningen beschikt om het slachtoffer te kunnen identificeren, op te vangen, te begeleiden en te beschermen. Er zijn echter ook veel verschillen geconstateerd. Aan de gerechten is aanbevolen om te onderzoeken of meer uniformiteit in basisvoorzieningen mogelijk is en daarover het gesprek met de andere gerechten aan te gaan. Welke basisvoorzieningen worden gemeenschappelijk onderschreven? En niet onbelangrijk: wat is er nodig om daarin te kunnen voorzien als de huidige capaciteit en financiële middelen daarvoor op dit moment ontoereikend zijn?

Na het verschijnen van het onderzoek heeft het Landelijk Overleg Facilitair (LOF) van de Rechtspraak een 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' ingesteld om te komen tot nadere afstemming en uniformering. De werkgroep heeft in september een advies aan het LOF uitgebracht. Bij het doen van aanbevelingen ter bevordering van de landelijke uniformiteit heeft zij zich in belangrijke mate laten inspireren door procesbeschrijvingen en instructies van rechtbank Den Haag op het terrein van (1) informatievoorziening en (2) basisvoorzieningen.

AD 1. INFORMATIEVOORZIENING

Om slachtoffers goed van dienst te kunnen zijn, is het belangrijk dat zij zich (tijdig) als slachtoffer kenbaar maken en dat die informatie ook bij de gerechten (bedrijfsvoering) terecht komt. Dan kunnen bodes bij ontvangst ook zorgen voor een gepaste bejegening, de juiste informatie verstrekken en de juiste vragen stellen en slachtoffers zo nodig correct doorverwijzen.

In een werkproces *'informatiedeling van Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland naar rechtbank'* wordt beschreven wie op welke wijze geïnformeerd dienen te worden over de te verwachten aanwezigheid van het slachtoffer bij de behandeling van een strafzaak en eventuele bijzonderheden (waaronder beschermingsbehoeften). Voor 'bijzondere (risico)zaken' is een standaardformulier, dat al in gebruik was bij de rechtbank, met het Openbaar Ministerie gedeeld.

Daarnaast heeft Slachtofferhulp Nederland met rechtbank Den Haag een formulier ontwikkeld dat begeleiders van Slachtofferhulp Nederland voorafgaand aan de zitting aan de bode overhandigen. Daarop wordt aangegeven of het slachtoffer gebruik wenst te maken van het spreekrecht, wie een mondelinge toelichting zal geven op een ingediende vordering tot schadevergoeding en eventuele andere bijzonderheden die voor de zitting van belang zijn. In juli is in Den Haag een proef met dit formulier gestart. In oktober volgt een evaluatie.

AD 2. BASISVOORZIENINGEN

Rechtbank Den Haag heeft een concreet voorstel voor basisvoorzieningen voor slachtoffers in de gerechtsgebouwen opgesteld. Met betrekking tot de basisvoorzieningen neemt de rechtbank als uitgangspunt dat wachtruimtes voldoende prettig moeten zijn ingericht, maar wel tegen een stootje moeten kunnen. Slachtoffers en hun begeleiders moeten daar rustig kunnen zitten en geïnformeerd worden wanneer de zitting begint. Het gaat vooral om de mogelijkheid om in een afgesloten ruimte rustig te kunnen wachten, zonder angst om te laat bij de zittingszaal te zijn en zonder ongewenste confrontatie met de verdachte. Leesmateriaal, koffie/thee, wifi toegang e.d. zijn prettig en in sommige gevallen een kleine moeite, maar niet altijd: maatwerk naar gelang de situatie van het slachtoffer en de mogelijkheden van het gerecht is nodig.

Voor de bodes en beveiligers is door rechtbank Den Haag een instructie vastgelegd. Deze is in werkoverleggen besproken. Er is een checklist ingevoerd voor bodes die wordt toegepast wanneer een slachtoffer zich bij de bodebalie meldt. De vragen zijn overgenomen uit een checklist van rechtbank Midden-Nederland. Voor slachtoffers die ad hoc naar een wachtruimte begeleid moeten worden, is beveiliging beschikbaar. De slachtofferruimtes zijn op orde gebracht en de rechtbank stelt daarbinnen een nieuwe folder van Slachtofferhulp Nederland beschikbaar.

Het advies van de werkgroep – met onder meer voorstellen voor uniforme werkprocessen, instructies en een checklist – is ten tijde van het opstellen van dit rapport nog niet door het LOF vastgesteld. Een aantal gerechten heeft aangegeven de aanbevelingen hoe dan ook te zullen implementeren. Een aantal andere gerechten heeft ondertussen al zelfstandig verbeteringen in lokale werkprocessen en instructies doorgevoerd.

2. Voorzie in betere informatie over beschikbare voorzieningen

Informatie over beschikbare voorzieningen

Uit het onderzoek uit 2018 volgt dat het merendeel van de gerechten destijds aan slachtoffers geen specifieke informatie over de in de gerechtsgebouwen aanwezige voorzieningen aanbood. Ook in de standaardbrieven van het Openbaar Ministerie werden slachtoffers niet over die voorzieningen geïnformeerd. Door verschillende gerechten werd tijdens de interviews naar voren gebracht dat die informatie op de website van de Rechtspraak zou kunnen worden aangeboden. Aan de gerechten is aanbevolen om die informatie op de website van de Rechtspraak aan te bieden. Naar verwachtingen zullen slachtoffers daardoor niet alleen beter op de hoogte raken van de mogelijkheden, maar zullen zij ook tijdig(er) kenbaar kunnen maken dat zij daarvan gebruik wensen te maken. Het biedt bovendien de mogelijkheid om duidelijk te maken wat wel en wat niet kan. Dat kan teleurstelling voorkomen.

Inmiddels bieden alle rechtbanken en gerechtshoven op Rechtspraak.nl informatie aan over de beschikbare slachtoffervoorzieningen in de gerechtsgebouwen en hoe daarvan gebruik te maken. In brieven van het Openbaar Ministerie aan slachtoffers zal daarnaar worden verwezen.[2] De landelijke webpagina met algemene informatie voor slachtoffers is geactualiseerd. In een video wordt uitgelegd wat zij kunnen verwachten als zij de behandeling van een zaak bijwonen.

Rechtbank Amsterdam werkt met het lokale arrondissementsparket aan modernisering van een folder die door het arrondissementsparket tegelijk met de oproeping van het slachtoffer wordt verstuurd.

In rechtbank Overijssel is er nauwer contact met het Openbaar Ministerie over specifieke wensen van slachtoffers. Beschikbare voorzieningen worden in de informatievoorziening meegenomen, zodat slachtoffers daarvan voorafgaand aan een zitting op de hoogte zijn.

Individuele beoordeling slachtoffers

In het onderzoek uit 2018 is bijzondere aandacht gevraagd voor de “individuele beoordeling” van slachtoffers. Deze individuele beoordeling houdt in dat de politie bij de fysieke aangifte beoordeelt of een slachtoffer kwetsbaar is en of het een specifieke beschermingsbehoefte heeft. Is dat het geval, dan kunnen verschillende beschermingsmaatregelen worden getroffen. In de fase waarin de strafzaak wordt berecht, kan die beschermingsbehoefte onverkort aanwezig zijn. De uitkomsten van de individuele beoordeling (en eventuele herbeoordeling door het Openbaar Ministerie) maken geen deel uit van het strafdossier. De rechter(-commissaris) neemt daarvan derhalve via die weg geen kennis. De onderzoekers hebben aanbevolen om met het Openbaar Ministerie in gesprek te gaan en te bezien in hoeverre de individuele beoordeling mogelijkheden biedt om al in een vroeg stadium te onderzoeken wat op de zitting nodig is, zodat daarop tijdig kan worden geanticipeerd.

Uit de evaluatie in 2019 volgt dat het arrondissementsparket in Den Haag bereid is om relevante informatie over genomen/te nemen beschermingsmaatregelen, voortvloeiende uit de individuele beoordeling, te betrekken in het werkproces ‘bijzondere zaken/risicozaken’. Op die manier wordt de rechtbank in Den Haag in staat gesteld om waar nodig tijdig voorzieningen te treffen. De ‘werkgroep slachtoffervoorzieningen’ van het LOF adviseert andere gerechten om met het Openbaar Ministerie een vergelijkbare werkwijze overeen te komen. De suggestie zal door de Rvdr ook worden betrokken in het landelijk project individuele beoordeling van het ministerie van J&V.

3. Onderzoek of herziening van de Modelregeling geboden is

De ‘Modelregeling inzake passende verblijfsomgeving slachtoffers‘ bevat vertrekpunten die door de gerechten in 2012 gezamenlijk werden onderschreven. Het onderzoek in 2018 heeft aangetoond dat de gerechten veel voorzieningen hebben getroffen, maar dat niet alle ambities van de Modelregeling worden gehaald. Uit het onderzoek volgt ook dat sommige vertrekpunten van de Modelregeling niet (langer) worden onderschreven. Tegelijkertijd doen zich nieuwe ontwikkelingen voor, zoals de geleidelijke invoering van het digitale strafdossier. Die ontwikkelingen brengen nieuwe behoeften van slachtoffers (en verdachten) met zich. De onderzoekers

[2] In zogenaamde GPS-zaken is dat inmiddels het geval.

concludeerden dat het onderzoek aanknopingspunten biedt om onderdelen van de Modelregeling die niet langer houdbaar zijn te herzien en een aangepaste Modelregeling naar verloop van tijd opnieuw te evalueren.

De landelijke 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' van het LOF heeft geconcludeerd dat de Modelregeling in de basis een goede leidraad biedt. De rol en taken die de portier en bode in de Modelregeling krijgen, kunnen in de huidige praktijk niet altijd zo vervuld worden, met name waar het de begeleiding van slachtoffers betreft. Ook op het punt van de basisvoorzieningen zijn aanpassingen gewenst. De werkgroep heeft in haar advies een aantal concrete suggesties tot aanpassing van de Modelregeling geformuleerd. Zij hebben onder meer betrekking op de rolverdeling tussen de portier van het gerechtsgebouw en de bode- of informatiebalie en de wijze waarop de bode slachtoffers die gebruik maken van een aparte wachtruimte begeleidt en informeert over de aanvang van de behandeling van de strafzaak. De suggesties zullen door het LOF worden besproken.

4. Voorzie in periodieke evaluatie

De onderzoekers concludeerden in 2018 dat de gerechten verschillend omgaan met evaluatie. Er werden verschillende initiatieven ondernomen om bij slachtoffers, nabestaanden en ketenorganisaties op te halen waar verbetering nodig is.

Contactpersonen per gerecht

Een aantal gerechten had een vaste contactpersoon aangewezen voor het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland. Uit de evaluatie in 2019 volgt dat inmiddels elk gerecht een dergelijke contactpersoon heeft.

Landelijke initiatieven

Op landelijk niveau wordt door de Rvdr – samen met onder meer Slachtofferhulp Nederland, Schadefonds Geweldsmisdrijven en Openbaar Ministerie – aan verschillende ketenoverleggen deelgenomen. Knelpunten kunnen daar aan de orde worden gesteld en via de Rvdr onder de aandacht worden gebracht van de gerechten. Binnen de Rechtspraak hebben landelijke overleggen als het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht (LOVS) en het LOF zich het onderwerp aangetrokken. In deze overleggen worden ervaringen uitgewisseld en wordt waar nodig afstemming gezocht.

Enkele bijzondere bijeenkomsten in 2019

Minister voor Rechtsbescherming Sander Dekker bracht in 2019 in het kader van de 'Europese dag van het slachtoffer' een bezoek aan rechtbank Midden-Nederland (locatie Utrecht) om te ervaren hoe een slachtoffer wordt in het gerechtsgebouw wordt begeleid en te zien en horen wie daarbij betrokken zijn.

Ter gelegenheid van deze 'Europese dag van het slachtoffer' werden op verschillende andere plaatsen in het land activiteiten georganiseerd waaraan ook door gerechten werd deelgenomen. Het Ressortsparket Den Haag organiseerde in samenwerking met de landelijk portefeuillehouder Slachtoffers van het Openbaar Ministerie, een 'oog-in-oog bijeenkomst slachtofferbejegening'. Medewerkers van het Openbaar Ministerie en de Rechtspraak waren daarbij aanwezig om van slachtoffers en nabestaanden te horen hoe zij de bejegening tijdens het strafproces hebben ervaren. Uit de bijeenkomst vloeiden verschillende aanbevelingen voort die onder de aandacht van de gerechten en de Stichting Studiecentrum Rechtspleging (SSR), het opleidingsinstituut van de Rechtspraak en het Openbaar Ministerie, zijn gebracht. Voor de Rechtspraak zijn dat onder meer:

- *Geef voldoende aandacht aan de opening van de zitting en de uitleg aan het slachtoffer over de zitting (welkom heten, wie is aanwezig, hoe verloopt de zitting). Check daarbij of het slachtoffer alles heeft begrepen;*
- *Geef uitleg/biedt excuses aan als de zitting later begint. Zorg ervoor dat het slachtoffer de reden van de vertraging ook daadwerkelijk begrijpt;*
- *Begin bij de uitspraak met de conclusie en geef daarna uitleg/motivering (in verband met spanning bij het slachtoffer over de uitkomst van de strafzaak);*
- *Geef aandacht aan het slachtoffer tijdens de zitting (oogcontact/aankijken, een knikje o.i.d.);*
- *Houd rekening met de spanning in verband met het uitoefenen van het spreekrecht (slachtoffer klaar voor, bekertje water etc.);*
- *Luister aandachtig bij het uitoefenen van het spreekrecht en leg uit wat de het gerecht ermee doet;*
- *Houd in het vonnis/arrest bij de strafmaatoverweging rekening met het slachtoffer (geef uitleg);*

- *Let op de indeling van de zittingszaal (zit het slachtoffer op een fijne plek, zijn er voldoende stoelen voor degenen die hij/zij heeft meegenomen + advocaat?);*
- *Vraag het slachtoffer na het uitoefenen van het spreekrecht of behoefte is aan een korte schorsing van de zitting.*

Gerechtshof Den Haag organiseerde een professionele ontmoeting met Slachtofferhulp Nederland. Medewerkers van Slachtofferhulp Nederland en de Rechtspraak hebben daarbij ervaringen uitgewisseld. Als belangrijkste uitkomsten worden genoemd:

- *Om het slachtoffer op zitting niet tekort te doen is het belangrijk elkaars positie, rol en verantwoordelijkheid te kennen en verwachtingen goed over en weer te bespreken;*
- *Het slachtoffer wil niet ontzien, maar gezien worden. Dat een optreden op zitting niet per se van invloed hoeft te zijn op de uitkomst beseft hij terdege;*
- *Goed gastheerschap van de rechter maakt dat het slachtoffer zich erkend voelt.*

AFSTEMMING LOKAAL

Bijzondere aandacht verdient het contact tussen de gerechten en het lokale Openbaar Ministerie. Uit het onderzoek in 2018 is naar voren gekomen dat de gerechten voor hun inzicht in de behoeften van het slachtoffer in belangrijke mate afhankelijk zijn van informatie die voorafgaand aan de zitting wordt verstrekt door het Openbaar Ministerie (zowel aan het slachtoffer als aan het gerecht). Tegelijkertijd is geconstateerd dat die informatie (nog) onvoldoende in de behoefte voorziet. Zo blijkt uit de correspondentie en contacten tussen het slachtoffer en het Openbaar Ministerie én die tussen het Openbaar Ministerie en het gerecht niet of het slachtoffer er bezwaar tegen maakt dat het met zijn of haar naam wordt aangesproken in de zittingszaal of dat het een bepaalde plek wenst in de zittingszaal. Door de rechter hierover tijdig te informeren, kan teleurstelling en onbegrip bij het slachtoffer worden voorkomen. (Periodiek) overleg met het Openbaar Ministerie zal kunnen bijdragen aan het inzichtelijk maken van de behoeften en (on)mogelijkheden over en weer en het waar nodig aanpassen van werkprocessen. Deze aanbeveling heeft opvolging gekregen in de formats voor werkprocessen en instructies die onderdeel uitmaken van het advies van de 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' van het LOF (zie hoofdstuk 1).

Een aantal gerechten bracht in dit verband nog het volgende naar voren.

In rechtbank Amsterdam komen alle deelnemers van de betrokken ketenorganisaties jaarlijks bijeen voor evaluatie.

De vaste contactpersoon van rechtbank Den Haag heeft regelmatig contact met vertegenwoordigers van het lokale Openbaar Ministerie. Als verbetering wordt genoemd dat in die contacten wordt stilgestaan bij onderwerpen waarvan het wenselijk is dat zij structureel geëvalueerd worden. Waar nodig kan bij het bestaande overleg ook een vertegenwoordiger van het gerechtshof worden uitgenodigd. Aandachtspunten worden zo nodig landelijk afgestemd met alle portefeuillehouders slachtoffervoorzieningen.

In rechtbank Gelderland wordt elke (grotere) inzet op slachtofferopvang geëvalueerd. De bejegening wordt standaard geëvalueerd na afloop van de zitting. Vanaf het vierde kwartaal van 2019 zal daarnaast algemeen periodiek overleg plaatsvinden met (de zaakscoördinator van) het Openbaar Ministerie, Slachtofferhulp Nederland en gerechtsbodes en eventueel andere direct betrokken medewerkers (bijvoorbeeld communicatie, informatiebalie en beveiliging).

In rechtbank Midden-Nederland vindt in zaken waarbij de slachtoffercoördinator van het Openbaar Ministerie betrokken is, na afloop van de inhoudelijke behandeling zo goed als altijd een korte evaluatie plaats tussen het Openbaar Ministerie en de rechtbank. Ook is er regelmatig operationeel contact met Slachtofferhulp Nederland. Er vindt periodiek bestuurlijk overleg plaats tussen de rechtbank en het Openbaar Ministerie waar indien nodig over slachtoffervoorzieningen kan worden gesproken.

In rechtbank Overijssel zijn goede contacten met het Openbaar Ministerie bij bijvoorbeeld risicozittingen. Daarna vindt ook vaak een evaluatie plaats. In het najaar van 2019 vindt overleg met het Openbaar Ministerie plaats om periodieke evaluatie in te richten.

In rechtbank Rotterdam wordt het werkoverleg van de bodes ook voor evaluatie gebruikt.

5. Onderzoek of differentiatie mogelijk is

De groep slachtoffers die niet wordt begeleid door het Openbaar Ministerie en waarvan vooraf weinig bekend is, is relatief klein. Het kost veel tijd en capaciteit om de begeleiding van deze doelgroep te institutionaliseren en uit te voeren. Dat gaat ten koste van de productiviteit van de gerechten. Het onderzoek uit 2018 toont aan dat sommige voorzieningen, zoals het volgen van de zitting via een videoverbinding, vooral in grotere zaken met veel impact worden toegepast. Het onderzoek toont ook aan dat van beschikbare voorzieningen als slachtofferwachtruimtes door slachtoffers zelf relatief weinig gebruik wordt gemaakt. Gelet op deze omstandigheden is voorstelbaar dat wordt onderzocht in hoeverre enige differentiatie kan worden aangebracht bij het actief beschikbaar stellen van voorzieningen. Maar ook in een ogenschijnlijk eenvoudige zaak hoeft niet elke voorziening vooraf te worden uitgesloten.

In reactie op de vraag of er mogelijkheden zijn tot (meer) differentiatie geven veel gerechten aan dat zoveel mogelijk maatwerk geleverd wordt. Mits tijdig aangegeven, is veel mogelijk. In sommige zaken worden slachtoffers niet (intensief) begeleid door het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland. Om te voorkomen dat deze slachtoffers uit onbekendheid met de mogelijkheden geen gebruik (kunnen) maken van beschikbare voorzieningen, wordt in de gerechten Den Haag en Midden-Nederland actiever gevraagd naar de behoeften. Op die manier wordt een bepaald minimumniveau aan service gegarandeerd. De checklist die bodes daarvoor gebruiken, maakt deel uit van het advies dat de landelijke 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' aan het LOF heeft gericht ter bevordering van de uniformiteit. In de checklist komen vragen aan de orde als:

- *Wilt u op de gang wachten of zit u liever even in een aparte kamer totdat de zitting begint?*
- *Waar wilt u zitten in de zaal (voorin of achterin)?*
- *Wilt u als eerste of als laatste de zaal betreden of loopt u wanneer de bode omroept dat de behandeling van de zaak begint gewoon mee de zaal in?*
- *Wilt u gebruik maken van het spreekrecht?*
- *Bent u ermee akkoord dat de rechter uw aanwezigheid benoemt of wilt u – indien mogelijk - anoniem de zitting bijwonen?*

In aanvulling op dit werkproces bieden alle gerechten inmiddels informatie over de in het gerecht aanwezige voorzieningen en hoe daarvan gebruik te maken aan op de website Rechtspraak.nl. Het Openbaar Ministerie verwijst naar deze informatie in correspondentie aan slachtoffers (zie hoofdstuk 1).

6. Knelpunten

Uit de in 2018 gehouden interviews is naar voren gekomen dat gerechten verschillende knelpunten ervaren bij het beschikbaar stellen van voorzieningen aan slachtoffers en het tegemoet komen aan hun wensen. Voor een aantal gerechten vinden deze knelpunten hun oorzaak in de inrichting en de grootte van het gerechtsgebouw. De architectuur biedt in die gevallen weinig mogelijkheden om de confrontatie tussen het slachtoffer en de verdachte te voorkomen of om anderszins de privacy van het slachtoffer voldoende te garanderen. Naast dergelijke gebouwelijke knelpunten werden als belangrijkste knelpunten genoemd de beperkte financiële middelen en (zittings)capaciteit. Zo gaven veel gerechten aan dat de toenemende aandacht voor slachtoffers en de uitbreiding van slachtofferrechten ertoe leiden dat de behandeling van zaken meer tijd en zodoende meer geld kost, terwijl de beschikbare capaciteit beperkt is. De beperkte capaciteit van de bodedienst is als specifiek aandachtspunt genoemd. Door vrijwel alle gerechten is als belangrijk knelpunt genoemd de (tijdige) informatieverstrekking door het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland met betrekking tot de behoefte aan slachtoffervoorzieningen. Als die behoeften bij het gerecht niet bekend zijn, kan daaraan ook niet tegemoet worden gekomen. Ten slotte is gewezen op het belang van verwachtingenmanagement bij slachtoffers.

Bij de evaluatie in 2019 wijzen meerdere gerechten opnieuw op beperkingen in de architectuur van de gerechtsgebouwen en beperkte capaciteit. Door rechtbank Gelderland wordt beschreven dat er een beperkt aantal (wacht)ruimten beschikbaar is voor slachtoffers die niet specifiek zijn ingericht. Soms moeten kleinere enquêtekamers als slachtofferruimte worden ingezet. Daarnaast kunnen ruimten in een aangrenzend gebouw van het Openbaar Ministerie worden benut, maar gelet op de loopafstand tot het Paleis van Justitie geniet dit niet de eerste voorkeur. De rechtbank streeft ernaar om in 2020, vooruitlopend op een grote innovatie/nieuwbouw van

het Paleis van Justitie meer afgeschermde en goed gefaciliteerde multifunctionele ruimten te realiseren. Op de locatie Leeuwarden van Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden zijn algemene voorzieningen om confrontaties tussen slachtoffer en verdachte te voorkomen beperkt aanwezig. De beschikbaarheid en uitvoerbaarheid is niet altijd (op voorhand) gegarandeerd. Het is daarom van belang dat wensen en behoeften zo tijdig mogelijk kenbaar worden gemaakt, zodat maatwerk kan worden geleverd binnen de (beperkt) aanwezige middelen en faciliteiten. Er is behoefte aan een volledig toegeruste slachtofferkamer met videoverbinding als voorziening. Thans maken slachtoffers gebruik van ruimtes die formeel zijn toegewezen als kinder(verhoor)kamer of persruimte. In het najaar van 2019 is meer bekend over de herindeling van de beschikbare ruimtes in het monumentale pand in Leeuwarden. Daarbij zal rekening worden gehouden met deze behoefte. Rechtbanken Noord-Holland, Oost-Brabant, Overijssel en Zeeland-West-Brabant noemen eveneens gebouwelijke beperkingen die verdere verbeteringen bemoeilijken.

In hoofdstuk 3 is genoemd dat de in de 'Modelregeling passende verblijfsomgeving slachtoffers' beschreven rol en taken van de portier en bode binnen de bestaande capaciteit van de gerechten niet altijd vervuld kunnen worden. De 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' van het LOF heeft aanbevolen de Modelregeling hierop aan te passen.

Rechtbank en gerechtshof Den Haag beschrijven in aanvulling hierop dat de uitvoering van een nieuwe werkproces dat met het Openbaar Ministerie is afgesproken afhankelijk is van het gebruik van een formulier per mail. De medewerkers van het Openbaar Ministerie en de rechtbank hebben geen toegang tot hetzelfde netwerk. Het zou beter zijn als er een gebruiksvriendelijke technische oplossing is en minder afhankelijkheid van individuele navolging van werkafspraken. De rechtbank blijft in belangrijke mate afhankelijk van de informatie die andere organisaties aanbieden. Als voorbeeld wordt de informatievoorziening over specifieke beschermingsbehoeften van slachtoffers genoemd die voortvloeit uit de individuele beoordeling (een OM-aangelegenheid).

7. Conclusie

In 2018 is in kaart gebracht welke concrete maatregelen de rechtbanken en gerechtshoven mede in het licht van de 'Modelregeling inzake een passende verblijfsomgeving slachtoffers' hebben genomen om een zorgvuldige en respectvolle bejegening van slachtoffers te bevorderen en te borgen. Het daaruit voortvloeiende rapport 'Slachtoffervoorzieningen in de Rechtspraak' laat zien dat de correcte en invoelende bejegening van slachtoffers de gewenste prioriteit heeft binnen de Rechtspraak. Zo zijn er in elk gerechtsgebouw voorzieningen voor slachtoffers aanwezig. Tegelijkertijd werd geconstateerd dat het nog beter kan. Daartoe zijn in het rapport verschillende aanbevelingen gedaan. De gerechten spraken af daarmee aan de slag te gaan. Dit rapport geeft weer tot welke concrete resultaten dat inmiddels heeft geleid.

Een landelijke 'werkgroep slachtoffervoorzieningen' van de gerechten heeft aan het Landelijk Overleg Facilitair (LOF) een advies geformuleerd voor uniforme werkprocessen, instructies, checklists/formulieren én aanpassing van de Modelregeling. Het advies wordt binnenkort besproken. Verschillende gerechten hebben daarop vooruitlopend lokaal al verbeteringen doorgevoerd. Alle gerechten bieden op de website Rechtspraak.nl inmiddels specifieke informatie aan over de in het gerecht aanwezige slachtoffervoorzieningen en hoe daarvan gebruik te maken. Het Openbaar Ministerie verwijst daarnaar in zijn correspondentie aan slachtoffers. Algemene informatie voor slachtoffers op Rechtspraak.nl is gemoderniseerd. In een video wordt aan slachtoffers uitgelegd wat zij kunnen verwachten als zij de behandeling van een zaak bijwonen. De gewijzigde werkprocessen en informatieproducten bevorderen bekendheid bij slachtoffers met de beschikbare voorzieningen en de mogelijkheden om daarvan gebruik te maken, ook in die gevallen waarin zij niet intensief door het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland worden begeleid. In 2019 zijn verschillende bijeenkomsten met slachtoffers en slachtofferorganisaties georganiseerd om aandacht te vragen voor het belang van een zorgvuldige slachtofferbejegening. Elk gerecht heeft een contactpersoon die door het Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland kan worden benaderd met vragen op het terrein van slachtofferbejegening.

Er zijn ook (opnieuw) knelpunten naar voren gekomen. Sommige daarvan laten zich niet eenvoudig wegnemen. Zij hangen bijvoorbeeld samen met de architectuur van een gerechtsgebouw. De evaluatie laat zien dat gerechten ondanks die beperkingen naar mogelijkheden zoeken om tot verdere verbeteringen te komen.

Dit rapport vormt een tussenstand. Het laat zien dat er het afgelopen jaar veel in gang is gezet. Er blijft echter werk aan de winkel. De evaluatie laat zien dat die bewustwording er binnen de gerechten is en dat zij gemotiveerd zijn om in overleg en samenwerking met elkaar, en met andere organisaties in de strafrechtketen tot verdere verbeteringen te komen.

Bijlage 1: Overzicht van slachtoffervoorzieningen in de gerechten (oktober 2019)

		Rb Amsterdam	Rb Den Haag	Rb Gelderland en Hof Arnhem-Leeuwarden (locatie Arnhem)	Rb Limburg	Rb Midden-Nederland	Rb Noord-Holland	Rb Noord-Nederland	Rb Oost-Brabant en Hof 's-Hertogenbosch	Rb Overijssel	Rb Rotterdam	Rb Zeeland-West-Brabant	Hof Amsterdam	Hof Arnhem-Leeuwarden (locatie Leeuwarden)	Hof Den Haag
01	Slachtoffer wordt als zodanig geïdentificeerd bij binnenkomst in het gerecht	+	-	+	+	-	+	+	-	+	+	+	+	+	-
02	Slachtoffer wordt als zodanig geïdentificeerd bij een centrale balie of receptie	+	-	+	+	-	+	+	+	-	+	-	+	+	-
03	Slachtoffer wordt als zodanig geïdentificeerd door de bode bij de zittingszaal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
04	Slachtoffer wordt als zodanig op eigen initiatief van de bode geïdentificeerd	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
05	Werkprocesbeschrijving 'bejegening slachtoffers' voor bodedienst beschikbaar	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
06	Algemene werkprocesbeschrijving bodedienst beschikbaar	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
07	Gerechtsspecifieke informatie voor slachtoffers beschikbaar	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+
08	Algemene informatie voor slachtoffers beschikbaar	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	-	+
09	Formulier wensen slachtoffer m.b.t. gebruik voorzieningen beschikbaar	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-	+	+	+	+
10a	Website gerecht bevat informatie voor slachtoffers	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
10b	Website gerecht bevat informatie over beschikbare slachtoffervoorzieningen	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
11	Speciale slachtoffer(wacht)ruimte beschikbaar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
12	Gebruik van andere ruimtes als wachtruimte voor slachtoffers	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
13	Aparte wachtruimte hoeft niet met slachtoffers van andere zaken te worden gedeeld	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
14	Privacy in de aparte wachtruimtes wordt gewaarborgd	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
15	Het gebruik van aparte wachtruimtes wordt door bode actief aangeboden	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
16a	Wachtruimte voor slachtoffers beschikt over: eigen koffie-/thee-/watervoorziening;	+	+	-	-	-	-	+	+	-	-	-	+	+	+
16b	- stopcontacten;	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
16c	- telefoon;	-	+	-	+	-	-	+	+	-	-	-	-	-	+
16d	- computer;	-	-	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	-	-
16e	- wifi;	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
16f	- mogelijkheid tot vertrouwelijk spreken advocaat;	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
16g	- informatieproducten voor slachtoffers;	+	+	-	+	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+
16h	- overig leesmateriaal	+	-	+	+	-	+	+	+	-	+	+	-	+	-

		Rb Amsterdam	Rb Den Haag	Rb Gelderland en Hof Arnhem-Leeuwarden (locatie Arnhem)	Rb Limburg	Rb Midden-Nederland	Rb Noord-Holland	Rb Noord-Nederland	Rb Oost-Brabant en Hof 's-Hertogenbosch	Rb Overijssel	Rb Rotterdam	Rb Zeeland-West-Brabant	Hof Amsterdam	Hof Arnhem-Leeuwarden (locatie Leeuwarden)	Hof Den Haag
17	Lunchvoorziening	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-	+	-	+
18	Aparte in- en uitgang van het gerechtsgebouw voor slachtoffers beschikbaar	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
19	Begeleiding slachtoffer mogelijk	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
20	Vaste zitplaats voor het slachtoffer in de zittingszaal	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	+
21	Slachtoffer kan voorkeur voor (andere) zitplaats aangeven	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
22	Slachtoffer wordt actief gevraagd waar het in de zittingszaal wil plaatsnemen	+	+	-	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+
23	(Vaste) zitplaats in zittingszaal is voorzien van tafel	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	-	-	+
24	(Vaste) zitplaats is voorzien van microfoon	-	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	+	-	+
25	(Vaste) zitplaats is voorzien van plek voor begeleiding	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+
26	Slachtoffer kan spreekrecht uitoefenen op daarvoor geschikte plaats in de zittingszaal	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
27	Aparte in- en uitgang voor slachtoffers van de zittingszaal mogelijk	+	+	-	+	-	+	+	-	-	-	+	-	-	+
28	Mogelijkheid tot volgen door slachtoffer van de zitting via videoverbinding	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
29	Mogelijkheid tot afschermen slachtoffer in de zittingszaal	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+	-	+
30	Speciale maatregelen ter bescherming van de privacy van slachtoffers beschikbaar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
31	Speciale maatregelen ter bescherming van extra kwetsbare slachtoffers beschikbaar	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+	+
32	Periodieke evaluatie specifiek m.b.t. opvang en bejegening slachtoffers	+	+	+	+	-	-	+	-	-	-	-	+	+	-
33	Overige evaluatie waarbij opvang en bejegening slachtoffers aan bod kunnen komen	+	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
34	Contactpersoon voor Openbaar Ministerie en Slachtofferhulp Nederland	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Bijlage 2: Overzicht van geconsulteerde contactpersonen

Gerecht	Contactpersoon
Rechtbank Amsterdam	A. Spiekerman
Rechtbank Den Haag	E.C Kole
Rechtbank Gelderland	P.A.G.M. Heer
Rechtbank Limburg	M.J.J. Vandewall
Rechtbank Midden-Nederland	E. Overeem
Rechtbank Noord-Holland	M. Hoendervoogt, A. Klippel en J.T. Peereboom
Rechtbank Noord-Nederland	M. Tilman
Rechtbank Oost-Brabant	C.M.E. Bakker-Philippens
Rechtbank Overijssel	F. Nijsink
Rechtbank Rotterdam	P.J. Rolvink
Rechtbank Zeeland-West-Brabant	P. van der Heijden
Gerechtshof Amsterdam	S. de Kruijf
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (Arnhem)	P.A.G.M. Heer
Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (Leeuwarden)	T.G. Wandel
Gerechtshof Den Haag	R.J.M.M. Regout
Gerechtshof ‘s-Hertogenbosch	C.M.E. Bakker-Philippens